

tikai indifferenciájáról ír. Ezt a népet nem hagyták odáig érni, hogy megértse a társadalmi harcokat, irányító elveket s amikor politikai jogait gyakorolja, inkább a személyeket, mint az érveket nézi. Csizmadia Sándorra éppúgy rászavaztak, amikor elfordult a szocialista párttól, mint azelőtt s a nincsteléneknek csak az a fontos, hogy ne a zsiros parasz-
tokkal együtt szavazzanak és nem az, mit várhatnak az ő jelöltjüktől. A krónikus csalódás, mely végigkísérte ennek a népnek többszázados küzdelmét, okozza ezt a közönyt s ez magyarázza meg, hogy a földreform iránt sem mutatnak nagyobb érdeklődést, egyszerűen azért, mert *nem bíznak benne*. Természetes, hogy — amint Darvas mondja: egyrészt a szocialista vezetők tehetetlensége, másrészt a hatóság által gyakorolt „hideg terror“ miatt itt nem igen lehet szó szocialista tömegnevelésről s még kevésbé a társadalmi ellentétek kiegyenlítéséről. A Munkásotthon mellett társadalmi és egyházi egyesületek tagolják szét a társadalmat, még akkor is, ha célkitűzéseikben kiegyenlítésről beszélnek. Már az a tény magában, hogy az evangélikus egyház kétféle leányegyletet tart fenn: egyiket a jobb módúak, másikat a szegények számára, világossá teszi, hogy a vagyoni ellentét ketté hasítja azt a kis társadalmi csoportot is, amit a jámbor szándék naiv jóhiszeműséggel akar egyesíteni.

Ismételjük: értéktöbbletet jelent ez a munka a szociográfiai irodalomban, mert természetes élmények alapján dolgozik. De éppen azért, mert az írótól e téren még többet is várunk, rá kell mutatnunk némi hiányaira is. A legnagyobb falu lakóinak tagozódását teljesebben szeretnők látni. Amilyen mértékben sikerül az írónak beigazolni, hogy a parasztság igazi kulturális fejlődésének hiányzanak a feltételei, ép' oly mértékben mellőzi a falu kulturális helyzetképének megrajzolását. Hogyan, milyen szervekkel dolgozik az az egyoldalú kultúra, mely az emberek jelentékeny tömegeit kívül tudja tartani a civilizáció állapotán? Az ellentétek egymás mellé helyezve több világosságot adnak és így teljesebb helyzetképet kellett volna kapnunk a falu életéről. Az egészségügyi ábrázolás is alaposabb lehetett volna; a szociális tennivalókról és mulasztásokról pl. teljesebb képet kapnánk, ha látnók, hogy a lakosság egyes tagozódásában milyenek az egészségi viszonyok, halandóság, stb. A falu összes erkölcsi testületeiről hasznos lett volna egy összefoglaló kép. (Rab Imre)

NANAY BÉLA: WELLS, AKI TANIT (Nagy László könyvtár, Budapest 1937.)

A Wells műveinek igen alapos ismeretéről tanuskodó könyv Wells nevelési gondolatainak szintézise, de korántsem úgy ahogyan Nánay Béla látja, illetve láthatja, hanem ahogyan az Wells műveiből adódik. A könyv így mintegy az olvasóra bizza Wells pedagógiai megfontolásainak kiértékelését. A frissen és élvezetesen vezetett könyvnek ide iktatjuk egyik kiemelkedő, a Civilizáció Bibliája című fejezetét.

Wells, hogy tanítói munkáját teljessé tegye, tankönyvet tervez a világnevelés számára. A gondolatot Comeniustól, a nagy cseh pedagógustól veszi át, benne a maga elődjét látja. Amint általában a 17. század gondolkodói és írói közel állnak a 20. századhoz; mindkét idődarabot ugyanis a középkor fenyegeti, s hiányzik előlük a haladás bizonyossága. Comenius átszenvedte a vallásháborúkat, az ellenreformációt, beutazta Európát Sárospataktól Londonig. Időben és térben szerzett tapasztalatai rávezették a tényre, hogy az emberiség élete erőszakban és szenvedésben merül ki. Megkereste az okokat: a politikai elzárkózást, a nyelv, gondolkodás, eszmék különbségét, melyek mind a szellemi talajban gyökerez-

nek. Következtetett a szabadulás módjára: egységes államba szervezni az egész emberiséget, közös nyelvvel és egységes műveltséggel. Ennek alapjául szükségesnek tartott egy új bibliát, a *Nélkülözhetetlen Ismeretek Könyvét*.

Wells a gondolatot, miután husz éven át érlelte magában, részletesen kifejti. A Biblia névhez nem ragaszkodik, bár a könyv ennek a szerepét tölténé be a modern életben: összefoglalja a modern tudomány megvilágításában mindazt, ami részint az iskolai tanításhoz, részint az egységes világnézet számára szükséges. Beszámol ez a könyv is a világegyetemről, benne az ember helyéről, elmondja történetét, kijelöli rendeltetését, ismerteti magatartásának szabályait, embertársi kötelességtörvényeit, parancsolatokat ad a közös magatartásra, összefoglalja a világot egyező hitben. Négy-öt kötetre terjed, gondos kiállításban minden nyelvre lefordítva jelenik meg. A nevelésügyi igazgatás ezt is a haladás ritmusában tartja, a felfedezések, felvilágosodás, tapasztalatok kiszélesedése szerint átvizsgálhatja és javíttatja. A költségei a terjesztéssel együtt 30-40 millió dollárra számíthatók, ami kevesebb, „mint amennyit az Egyesült államok egy teljesen fölösleges és extravagáns mulatságra, a nagy hajóhadnak az építésére ad ki, olyankor, amikor veszedelmes ellenfele egyáltalában nincsen.“

A *Civilizáció Bibliája* beosztásban az Ószövetséget követi. Első része a *Kozmológia könyve*. Történeti szakaszában világos és gyönyörködhető előadásban elbeszéli, mint fejlődött a világ az izzó ős-állapotból, hogyan alakult ki a Földön az élet csodás korokon át, hogyan indult el az ember a nagy kalandra, mit végzett benne. A szöveget képek, térképek, grafikonok egészítik ki. Ez a szakasz tehát az *Ótestamentum* történeti könyveinek átdolgozása; közös alapot ad a felfogásnak, hogy mi az ember helye és rendeltetése a Földön. Törvény szakaszában *Mózes 3. és 5. könyvét* követi: életszabályokat közöl a test, lélek egészségének megóvására, nemi életre, az erők gazdaságos felhasználására, a kimerülés elkerülésére, mert nem szükséges hatvan évvel már megroskadni, hiszen a kor csak életforma. Erkölcsi kódexet ad továbbá a tulajdon szabadságra, pazarlása, felhasználása, kötelességei, a munka, ipar kérdéseikhez, ahol még erkölcsstelenség uralkodik. A mai felfogás mindkét területen zavaros; alig vett tudomást az egészségügy, erkölcsstan fejlődéséről, a gazdasági viszonyok mérhetetlen bonyolódásáról. Sok tekintetben még a hajdani keleti pásztorok etikája irányítja magatartásunkat, ez az etika pedig durván fizikai, fehérnemű-morál. Eppen azért követnie kell az új Bibliának a régít nyíltságban, hogy minél kevesebb homályt hagyjon az összes kérdésekben. Ez a szakasz tehát az ésszerű élet tudományának könyve, arra tanít, hogyan éljen az ember a biológiaiilag felfogott társadalomban.

A Biblia második része a *Világirodalom könyve*. Az Ótestamentom is felöleli a lirát, (*Énekek Éneke, Zsoltárok*), novellát (*Ruth*), bölcsészetet (*Jób, Példabeszédek, Prédikátor*). Ennek az új Bibliának az egész világirodalom felel meg. Még a legjavát kiválogatva is óriásira duzzadna ez a könyv, tehát nem állítható össze esztétikai szempontok szerint. Olyan művek kerülnek csak bele, amelyek hozzájárultak a társadalom egybeforrasztásához. Kimarad sok, művészileg értékelt író, hiszen még a 20. század íróiból is hiányzik a társadalom alapvető változásainak megérzése, csupán meglevő vagy lehetséges lelkiállapotokkal foglalkoznak. Wells például kihagyja *Shaw*-t is, mert nem forradalmi író, hiszen nem látott meg semmit sem előre. Viszont felvesz néhány zsoltárt, a próféták több, ragyogó mondását, a négy evangéliumot, Pál első levelét a ko-

trintusiakhoz, Platon párbeszédeinek, Swift Gulliver utazásainak, Tolstoj Háború és békéjének, Knut Hamsun Uj földjének részleteit. Teljes mű alig szerepel itt. A költészet és próza zamatját gyűjti össze ez a könyv; esetleg alcímek alatt, mint *Szabadság könyve*, *Igazság könyve*, *Szeretet könyve*. A kihagyott remekírók, például *Shakespeare*, aki egyetlen darabbal sem kerül be, *Aeneis*, *Milton Elveszett paradicsoma*, stb. az apokrif könyvek közé sorolódnak, itt is két részre: ajánlott remek munkákra és tetszés szerint olvasható művekre csoportosítva.

A harmadik rész a *Jövő könyve*, a próféták és a Jelenések könyve szerepét tölti be. A világállam célja az, hogy az embert a véletlenből kiszabadítsa s haladását tudatos irányba vigye előre, tehát bele kell látnia a jövőbe. *Stresemann* szerint „politikát csinálni amnyi, mint a jövőre tekintettel dolgozni.“ A vezetők a holnapot készítik elő, tudniok kell, hogy mi lesz. Tudományos módszerrel, pszichokritikával dolgoznak, tisztázzák pontosan a feladatot, megállapítják a legmagasabb munkacélt, megkeresik a lehető legjobb megoldást. A vezetőknek, de a vezetetteknek is komolyan kell gondolkozniok életük rendjének és politikai cselekvésüknek eredményéről. A múlt bírálata átfordul hát a jövő kitervelésébe, tervgazdaságok az élet minden vonatkozásában jóelőre készülnek. Tehát a vezetőknek meg kell mondaniok: mit csinálnak a világ javára. „Feltárják elméjüket, megmutatják, mi a tulajdonképpeni értelme minden intrikájuknak és manőverüknek. Így aztán alkalmuk lesz mérlegelni, mennyi bennük az érték és jóhiszeműség, kezünkben lesz az ellenőrzésük.“ Van ugyan minden élő történésben valami kiszámíthatatlan, de azért hiszi Wells, hogy ha nem jön valami el nem képzelt csapás a Földön kívülről, az emberiség sorsa saját akaratától függ. Erről beszél a *Jövő könyve*. Az első alakjában kétségkívül gyöngé dolognak sikerül, de az átvizsgálások néhány átdolgozás után jó munkát eredményeznek.

E Biblia elkészítése nemcsak lehetséges, hanem sürgős, mert nélküle a társadalom élete céltvesztett, tudattalan tömegélet. Minthogy más nem mozdult, s valakinek kezdenie szükséges, ajánlgatások, bizonyítgatások helyett Wells példával mutatja meg, hogy mit kell csinálni. A hogyannt majd követői találják meg, mert tudja, hogy ő nem érdemes e munkára, hogy az uttörők fogvatkozásai nála sem fognak hiánvoznia. Amint lehetett, kerülni igyekezett, ezért szaktudósok segítségével élt e munkája készítésénél. *A világtörténet alapvonalai* egyszerű nyelven, a mindennapos olvasó számára beszéli el az élet történetét a teremtéstől a rádió és repülés koráig. De irányzatos mű; azt a tételt bizonyítja, hogy a történelem mind világosabban láthatóan a világállam felé irányul. — *Az élet csodái* összefoglalja mindazt, amit az élet természetéről és lehetőségéről tudunk, mert a tudomány sok olyan tényt állapított meg, amelyről a szokott nevelésben részesült embernek sejtelme sincs. Kiemeli az élet növekvő mellérendelését s a nagy egyetemesség kialakulását. Cáfol téves állításokat, előítéleteket, hogy kiirtsa őket. Kibontja az élettant a műszavakból, valósággal lefordítja a hétköznapi élet nyelvére, hogy a könyv valóban Bibliává váljék. — *Az emberiség munkája, jóléte és boldogsága* című könyve pedig a tervezett Biblia erkölcsi kódexének felel meg. Ezzel teljessé vált az első rész, a *Kozmológia könyve*.

SÓS ENDRE: CION BÖLCSEI A HOROGKERESZT ARNYÉKABAN
(Viktória kiadás 1937 Budapest.)

Sós Endre ui kötetében közvetlenül és látszólagosan az antiszemitaizmus akreditált kézikönyvének történetét, pályafutását és dicstelen leleplezését vázolja elénk, közvetve e leleplezésen keresztül pedig kritiká-